

УДК 2-1-756:378.1

Н. В. ДЕРСТУГАНОВА

аспірант
Класичний приватний університет

НАУКОВІ ВИМІРИ ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ-ТЕОЛОГІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено розгляду наукових підходів до визначення поняття “комунікація”, розкриттю його сутності та змісту з енциклопедичної, наукової й богословської точок зору. У сучасному суспільстві за останній час значно зріс інтерес до комунікації. Теоретичне осмислення терміна “комунікація”, комунікативні вміння та навички нададуть змогу майбутнім бакалаврам із теології поєднувати власну активність з активністю інших людей, будувати шляхи ефективної комунікативної взаємодії з людьми різного віку, духовного досвіду, освіти, досягаючи продуктивних результатів у професійній діяльності та власному внутрішньому розвитку.

Ключові слова: професійна підготовка, бакалаври з теології, комунікація.

Динамічні процеси, що відбулися в сучасному українському суспільстві за останні десятиріччя, торкнулись усіх його сфер існування, включаючи систему вищої освіти, орієнтовану на запровадження до міжнародного освітнього та наукового простору, спрямовану на підготовку висококваліфікованих, компетентних, конкурентоспроможних фахівців, здатних до ефективної роботи на рівні світових стандартів. Такі вимоги висуваються й до бакалаврів із теології, підготовка яких здійснюється в духовних семінаріях і на богословських факультетах світських закладів вищої освіти. Перед професійною педагогікою поставлено питання підготовки висококваліфікованих майбутніх теологів, здатних передавати незмінні догматичні істини православ'я в доступній для сучасних людей формі.

Останнім часом у сучасному суспільстві різко змінилося ставлення до комунікації. Виникнення нового комунікативного простору з рівноцінними незалежними учасниками стало об'єктом дослідження, оскільки від рівня знань цих процесів залежать кінцеві результати. Це ставить перед нашим суспільством нові складні завдання.

Майбутній фахівець у галузі теології має твердо усвідомлювати значення та роль комунікації в професійній діяльності, уміти вільно організувати діалог із різними за віком, статтю, фахом людьми, реальними й віртуальними партнерами, вміло використовувати вербальні та невербальні засоби комунікації, сучасні інформаційні технології.

Особливого значення для нашого дослідження набувають праці, присвячені таким аспектам:

– формуванню готовності майбутніх спеціалістів (І. В. Зайченко, І. А. Зязюн, М. С. Коваль, М. М. Козяр, М. М. Фіцула);

- питанням комунікативної діяльності та комунікативної культури (Н. П. Волкова, О. І. Гура, А. Й. Капська, О. М. Кобрій та ін.);
- необхідності релігійної освіти як залучення до конфесійної традиції (В. І. Гараджа, С. Ю. Дивногорцева, К. С. Елбакян, К. В. Кислюка, О. М. Крашникова, І. В. Метлика, В. В. Миронова, Т. В. Склярова, М. М. Шахнович).

Аналіз першоджерел свідчить, що процес підготовки бакалаврів із теології до комунікативної взаємодії в професійній діяльності є перспективним напрямом дослідження.

Мета статті – розглянути наукові підходи до визначення поняття “комунікація”, розкрити його сутність і зміст.

Ще із часів античності людство цікавилось феноменом комунікації, але сам термін виник у науковій літературі лише на початку ХХ ст., що було пов’язано з інтенсивним розвитком технічних засобів передачі інформації та ускладненням організаційних умов цього процесу. Зазначені прогресивні зміни привели до зменшення безпосередньої взаємодії сторін спілкування, необхідності уважного вивчення закономірностей передачі інформації в соціальних системах.

У літературі існують різні підходи до тлумачення сутності поняття “комунікація”.

Термін “комунікація” (від лат. *communis* – спілкуюсь з кимсь) означає спілкування, передачу інформації [10, с. 285].

Аналогічні пояснення терміна “комунікація” наведено в тлумачному словнику з інформаційно-педагогічних технологій та в словнику спеціальних термінів: “Комунікація – процес, за допомогою якого здійснюється обмін інформацією між людьми” [7, с. 57]; “Комунікація – це процес, за допомогою якого люди передають один одному інформацію, ідеї, думки” [12].

Дещо інше тлумачення значення слова наведено у філософському енциклопедичному словнику за редакцією В. І. Шинкарука, де термін “комунікація” окреслює людську взаємодію у світі, причому в сучасній філософії використовується як ознака конструктивної взаємодії особистостей, та груп, що розгортається на основі толерантності й порозуміння [13, с. 291].

У великому тлумачному словнику сучасної української мови наведено декілька пояснень терміна, який ми досліджуємо: “1. Шляхи сполучення, лінії зв’язку. 2. Обмін інформацією, спілкування. 3. Те саме, що спілкування; зв’язок” [3, с. 562].

Таким чином, на сьогодні у словниках термін “комунікація” найчастіше пояснюється як процес обміну інформацією між людьми, але ключове поняття нашого дослідження розкрито недостатньо ґрунтовно.

Трапляються випадки, коли терміни “комунікація” й “спілкування” використовують як взаємозамінні.

У Практичному словнику синонімів української мови С. Караванського до терміна “комунікація” наведено синоніми “зв’язок”, “сполучення” та “спілкування” [5, с. 171]. Такі самі синоніми зазначені до слова “комунікація” й у Словнику синонімів [11].

Але дослідниця В. П. Конецька у своїй праці “Соціологія комунікації” розмежовує ці терміни, формулюючи відмінності кожного з них.

Спілкування – соціально обумовлений процес обміну думками й почуттями між людьми в різних сферах їх пізнавально-трудової і творчої діяльності, що реалізовується головним чином за допомогою вербальних засобів комунікації.

Комунікація – соціально обумовлений процес передачі і сприйняття інформації в умовах міжособистісного і масового спілкування по різних каналах за допомогою різних комунікативних засобів (вербальних, невербальних та ін.) [6, с. 9].

З думкою В. П. Конецької можна погодитися лише частково, бо згідно з аналізом літературних джерел, термін “комунікація” має на увазі саме спілкування, яке може здійснюватися різними способами.

Проаналізуємо пояснення терміна “комунікація” вченими. На думку С. В. Бориснєова, комунікацію можна визначити як:

- а) засіб зв’язку будь-яких об’єктів матеріального і духовного світу;
- б) процес спілкування, тобто передачу інформації від людини до людини;
- в) передачу й обмін інформацією в суспільстві з метою дії на нього [2, с. 4].

Цікавою для нашого дослідження є думка І. П. Яковлева, який вважає, що можна по-різному дати визначення поняття “комунікація”:

- а) за мірою широти одні визначення охоплюватимуть більш-менш широкі зв’язки між різними комунікаторами. Так, комунікацію можна тлумачити як зв’язок між живими істотами або як передачу повідомлень по телефону, радіо, з кур’єром тощо;

- б) за метою – з певною метою або без мети. Наприклад, це може бути передача повідомлення з метою дії на поведінку іншої людини або просто бесіда двох друзів;

- в) за нормативністю – одні комунікації можуть містити вимоги про корисність або точність, інші – ні. У такому разі вони несуть у собі або корисний обмін думками, емоціями, або просто обмін інформацією [14, с. 9].

Протилежне тлумачення терміна “комунікація” наводить відомий дослідник теорії комунікації Г. Г. Почепцов, який вважає, що під нею потрібно розуміти процеси перекодування вербальної в невербальну й невербальної у вербальну сфери. Він вважає, що історично комунікацією було примушення до виконання тієї або іншої дії, тобто саме заради цього реалізується передача значень між двома різними автономними системами, якими є дві людини [9, с. 15].

Погодитися з думкою Г. Г. Почепцова у край складно, оскільки його положення про те, що комунікацією було примушення до виконання тієї або іншої дії, суперечить текстам Священного Писання. Про здатність людини до спілкування і його мету йдеться на сторінках першої книги – Біблії.

Бог після того, як завершив творіння світу, створив вищу істоту – людину. Але Господь констатував, що для гармонійного існування людини потрібне спілкування з іншою людиною: “І сказав Господь Бог: Недобре,

щоб бути чоловіку самотнім. Створю йому поміч, подібну до нього” (Бут. 2: 18) [1].

Господь створив чоловіка та жінку однакової природи для того, щоб у першу чергу задовольнити людську потребу в спілкуванні. А образ існування людей має бути за образом спілкування Осіб у Пресвятій Трійці, тобто з’єднаних любов’ю самотніх і відмінних Іпостасей.

Особливу цінність для нашого дослідження становлять думки православних богословів.

Прот. Миколай Малиновський у підручнику “Догматичне богослов’я”, описуючи образ і подобу Божу в людині, зазначає, що рисами образу Божого в душі людини є: духовність, як образ досконалої простоти Божої, розум, як образ нескінченного розуму Божого, вільна воля, здатна любити добро й бути святою, як образ нескінченно вільної волі Божої, яка є найвища любов і святість, безсмертя, як образ вічності Божої, дар слова, як образ Слова Іпостасного [8, с. 246–247].

Грецький богослов Йоан Зізіулас у своїй праці “Буття як спілкування” церковне буття пов’язує, передусім, з буттям Самого Бога, а людина, на його думку, існує, як існує Сам Бог, перебираючи на себе Його “спосіб буття” – спосіб ставлення до світу, до інших людей і до Бога. Це подія спілкування, яка не може бути реалізована як досягнення індивіда, а лише як церковна подія. Аналізуючи праці Афанасія Александрійського, Василя Великого, Григорія Назіанзіна та Григорія Нисського, Йоан Зізіулас доходить висновку, що буття Боже є реляційним буттям, без поняття спілкування неможливо говорити про Буття Боже. Неможливо говорити про “єдиного Бога”, не ведучи водночас мову про Бога, який є спілкування, тобто про Святу Трійцю. Божественна сутність не має онтологічного змісту та істинного буття поза межами спілкування. Таким чином, спілкування стає онтологічною концепцією. Буття Боже можна пізнати лише через особисті взаємини й особисту любов. Буття означає життя, а життя означає спілкування.

Дискусія про буття Боже привела отців церкви до таких висновків:

- поза спілкуванням не існує істинного буття. Ніщо не існує як “індивід”, якого потрібно сприймати самого по собі. Спілкування є онтологічною категорією;

- спілкування, що не походить від Іпостасі, тобто від конкретної та вільної особистості, і не приводить до “іпостасей”, тобто конкретних і вільних особистостей, не є “образом” буття Божого. Особистість не може існувати поза спілкуванням, але будь-які форми спілкування, що заперечують особистість, не є прийнятними [4, с. 15–18].

Виходячи з тексту Священного Писання й пояснень до нього, дар слова, тобто здатність до комунікації – дар Божий людині, одна з рис образу Божого в людині, тому потреба в комунікації – природна потреба людської природи. Перебуваючи в райському саду Едемі до свого гріхопадіння, перша людина ще не знала ні хвороб, ні страждань, ні втоми, ні смерті, але для гармонійного існування, навіть у райських умовах, людині потрібна була комунікація.

Упродовж усього свого життя кожна людина спілкується з окремими особами й з різними групами людей. Комунікація є життєво необхідним процесом для кожного індивіда, тому логічно й доцільно знати закономірності передачі інформації в соціальних системах.

На сьогодні, попри широке вживання терміна “комунікація”, відсутня однастайність у його тлумаченні. У більшості випадків термін “комунікація” вживають як синонім слова “спілкування” та інтерпретують як засіб зв’язку, процес спілкування, передачу інформації від людини до людини в суспільстві.

Висновки. Отже, теоретичне осмислення терміна “комунікація”, його ролі й значення надає змогу творчо використовувати комунікативні знання та навички в професійній діяльності майбутніх бакалаврів із теології. Комунікативні вміння, що базуються на науково обґрунтованому розумінні, уміннях та здібностях, дозволяють поєднати власну активність молодих фахівців з активністю інших людей і груп людей, досягаючи максимально продуктивних результатів у професійній діяльності та власному внутрішньому розвитку.

При підготовці бакалаврів із теології в закладах вищої освіти доцільно приділяти увагу вивченню духовного стану українського суспільства, пошуку оптимальних та ефективних шляхів комунікативної взаємодії з окремими людьми й різними групами людей.

При здійсненні професійної підготовки бакалаврів із теології професорсько-педагогічним колективам семінарій та світських закладів вищої освіти важливо формувати зміст освітніх програм, враховуючи завдання, які постають перед майбутніми теологами, труднощі, з якими у своїй професійній діяльності вони можуть зіткнутися, надати особливої уваги вихованню в студентів емоційно-вольової стійкості, психологічної готовності до подолання професійних труднощів.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у вивченні процесу формування готовності майбутніх бакалаврів із теології до комунікативної взаємодії.

Список використаної літератури

1. Біблія онлайн. URL: <http://www.bibleonline.ru/bible/ukr/01/02/>
2. Бориснев С. В. Социология коммуникации. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 270 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. 1440 с.
4. Зізіулас Й. Буття як спілкування. Дослідження особистісності і Церкви. Київ : Дух і літера, 1993. 276 с.
5. Караванський С. Практичний Словник синонімів української мови. Київ : Українська книга, 2000. 480 с.
6. Конечкая В. П. Социология коммуникаций. Москва : Международный ун-т Бизнеса и Управления, 1997. 304 с.
7. Крупський Я. В., Михалевич В. М. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій. Вінниця : ВНТУ, 2010. 73 с.
8. Малиновский Н. П. Очерк православного догматического богословия. Москва : Общество Любителей Православной Литературы ; Изд-во им. свт. Льва, папы Римского, 2010. Т. 1. 511 с.
9. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Москва : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 2001. 656 с.

10. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.
11. Словник синонімів. URL: <http://синоніми.укр/К/комунікація>.
12. Словник спеціальних термінів. URL: http://pidruchniki.com/15010922/sotsiologiya/sotsiologiya_slovník_spetsialnih_terminiv.
13. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 744 с.
14. Яковлев И. П. Ключи к общению. Основы теории коммуникаций. Санкт-Петербург : Авалон : Азбука-классика, 2006. 240 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017.

Дерстуганова Н. В. Научные измерения проблемы профессиональной коммуникации будущих бакалавров-теологов через призму их профессиональной деятельности

Статья посвящена рассмотрению научных подходов к определению понятия “коммуникация”, раскрытию его сущности и содержания с энциклопедической, научной и богословской точек зрения. В современном обществе за последнее время значительно вырос интерес к коммуникации. Теоретическое осмысление термина “коммуникация”, коммуникативные умения и навыки позволят будущим бакалаврам теологии сочетать собственную активность с активностью других людей, строить пути эффективного коммуникативного взаимодействия с людьми разного возраста, духовного опыта, образования, достигая продуктивных результатов в профессиональной деятельности и собственного внутреннего развития.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, бакалавры по теологии, коммуникация.

Derstuhanova N. Scientific Dimensions of Professional Communication of Future Bachelors of Theology from the Perspective of Their Professional Activity

The article deals with scientific approaches to the definition of the concept of “communication”, its essence and content from encyclopaedic, scientific and theological points of view. In modern society communication has been in the focus of attention recently due to the fact that awareness of processes that take place in communicative space with equally independent participants significantly influences the final result.

Future bachelor of theology should be aware of the importance and role of communication in professional activities, be able to skilfully organize interaction with the representatives of different age groups, cultural traditions, and religious organizations, real and virtual partners, effectively use verbal and non-verbal means of communication, modern information technologies.

Theoretical understanding of the term “communication”, communicative skills and abilities will allow future bachelors of theology to agree their own activity with the activity of other people, to build the ways of effective communicative interaction with people of different spiritual experiences, education, and to achieve efficient results in professional activities and their own development.

Our society is interested in educating citizens with high moral standards in the system of traditional Christian values, though today there is an acute shortage of systematized knowledge about the rich heritage of parental faith.

Modern professional pedagogy faces the task of training highly qualified future bachelors of theology, capable of conveying the immutable dogmatic truths of Orthodoxy in an accessible form. When preparing bachelors of theology at higher educational institutions, it is advisable to pay close attention to the study of the spiritual state of modern Ukrainian society, the search for optimal and effective ways of communicative interaction with individuals and different groups of people.

Key words: professional training, bachelors in theology, communication.